

BOJE NAD WARTĄ

Wydawnictwo Tetragon
Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą
Muzeum Historii Miasta Zduńska Wola

B O J E N A D W A R T Ą
10 KANIOWSKA DYWIZJA PIECHOTY
i KRESOWA BRYGADA KAWALERII
W KAMPANII WRZEŚNIOWEJ

Tom 1

Boje nad Wartą

**10 Kaniowska Dywizja Piechoty
i Kresowa Brygada Kawalerii
w kampanii wrześniowej**

OPRACOWANIA
I DOKUMENTY

TOM 1

WYDAWNICTWO TETRAGON

MUZEUM ZIEMI SOCHACZEWSKIEJ I POŁA BITWY NAD BZURĄ

MUZEUM HISTORII MIASTA ZDUŃSKA WOLA

WARSZAWA – SOCHACZEW – ZDUŃSKA WOLA 2021

Recenzenci:

prof. dr hab. Stanisław Jaczyński
prof. dr hab. Wojciech Włodarkiewicz

Zespół autorski:

kierownictwo naukowe – dr hab. Andrzej Wesołowski,
Wojciech Józefiak, Robert Kielek, Maciej Milak

Wybór materiałów, opracowanie merytoryczne i wstęp do tomu 1:
Andrzej Wesołowski

Współpraca:

Zespół, Ryszard Rybka, Tadeusz Zawadzki

Indeksy

Łukasz Przybyło, Tadeusz Zawadzki (współpraca)

Korekta

Jolanta Wierzchowska

Projekt graficzny

Teresa Oleszczuk

Mapy, szkice i DTP:

Wanda Zawadzka, Tadeusz Zawadzki

Na okładce: Uczestnicy i kadra obozu PW zorganizowanego przez 31 pSK, ok.1933 r.
Wśród siedzących od prawej (stopnie z 1939 r.) m.in. kpt. Stefan Faczyński, dowódca batalionu ON „Wieluń I”, kpt. Aleksander Ogrodnik, w 1939 r. I adiutant 31 pSK, por. Józef Zielenkiewicz, komendant pw i wf w Wieluniu, w 1939 r. oficer żywnościowy 31 pSK, por. Wiesław Chrzanowski (trzeci na lewo od kpt. Ogrodnika), w kampanii wrześniowej dowódca kompanii ppanc pułku (zbiory Hufca ZHP im. 10 Kaniowskiej Dywizji Piechoty w Złoczewie).

Copyright © 2021 by Wydawnictwo Tetragon Sp. z o.o.
Wydawnictwo Tetragon jest wpisane na listę wydawnictw naukowych
Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nr 650.

Druk i oprawa:

Print Group Sp. z o.o.
booksfactory.pl

978-83-66687-07-3 (Tetragon)
978-83-955935-2-9 (MZSiPBnB Sochaczew)
978-83-930623-2-4 (MHM Zduńska Wola)

Słowo wstępne

Walki w obronie linii Warty w dniach 4–5 września 1939 r., w których żołnierzy 10 Kaniowskiej Dywizji Piechoty wspierali żołnierze oddziałów Obrony Narodowej, a także ułani i strzelcy konni Kresowej Brygady Kawalerii oraz 1 pułku kawalerii KOP mają trwałe miejsce w panteonie walk wrześniowych obok boju pod Mokrą, obrony Mławy czy walki pod Kockiem.

Żołnierze wchodzący w skład wszystkich wymienionych oddziałów w nieprzerwanych walkach od granicy, nad Prosną, pod Wartą i Sieradzem, a potem w wielu dalszych bojach, usiłowali najlepiej, jak umieli, spełnić swój obowiązek wobec Ojczyzny. Boje pod Glinnem, Dzierżaną, Mnichowem, Beleniem, Strońskiem i Zapolicami należą do najbardziej zaciętych w wojnie 1939 r. W walkach nad Wartą, w licznych przeciwuderzeniach, w których dochodził do głosu bagnet i kolba karabinu, żołnierz polski wykazał się godną pochwałą postawą i wielkim hartem ducha.

Wydarzeniom tym poświęcone jest wydawnictwo źródłowe pt. „Boje nad Wartą. 10 Kaniowska Dywizja Piechoty i Kresowa Brygada Kawalerii w kampanii wrześniowej”, przygotowane przez grono historyków regionalistów (Maciej Milak, Robert Kielek, Wojciech Józefiak, przy współpracy Łukasza Politańskiego) pod naukowym kierownictwem dr. hab. Andrzeja Wesołowskiego, przy wsparciu szeregu innych osób, instytucji i stowarzyszeń.

W zamyśle zespołu autorskiego wydawnictwo podzielone zostanie na trzy tomy.

Pierwszy, który przekazujemy do rąk Czytelników, zawiera dokumenty i opracowania, poprzedzone zarysem działań, pomyślanym jako wprowadzenie w tematykę walk wrześniowych na odcinku sieradzkim. Omówiono w nim zarówno przygotowania obronne nad Wartą i Prosną, jak również działania wojenne obu związków taktycznych, tworzących Grupę Operacyjną gen. Franciszka Dindorf-Ankowicza do 7 IX 1939 r., tj. do czasu, zanim zostały one rozdzielone na samodzielnie działające zgrupowania.

Tom zawiera zachowane dokumenty (łącznie 278, opublikowanych w całości lub we fragmentach bądź w formie skanów), obrazujące przygotowania wojenne na obszarze Inspektoratu Armii na odcinku „Łódź” i 10 Dywizji Piechoty, począwszy od 23 III do 31 VIII 1939 r., oraz dokumenty z kampanii wrześniowej obrazujące walki 10 DP i Kresowej BK.

W tomie zamieszczone zostały również trzy niepublikowane opracowania, które w naszym przekonaniu mają dużą wartość dokumentacyjną. Pierwszym jest opracowanie walk 10 Kaniowskiej DP w dniach 1–5 IX 1939 r. autorstwa mjr. Lucjana Zielińskiego, b. oficera 28 pp, a w 1939 r. dowódcy 3 kompanii ckm 36 pp Legii Akademickiej, którego cekaemy w poranek 1 IX otworzyły ogień do samolotów Luftwaffe atakujących Wieluń. Lucjan Zieliński wspólnie z b. dowódcą II batalionu 84 pp, ppłk. Tadeuszem Kierstem, stworzyli i prowadzili od końca lat sześćdziesiątych XX w. Komisję Historyczną przy Zarządzie Wojewódzkim ZBoWiD w Łodzi, w której archiwum zgromadzili wiele cennych materiałów wspomnieniowych, z których część znajdzie się w tym wydawnictwie. Opracowanie mjr. Zielińskiego, oparte na bogatej bazie źródłowej, w tym na licznych relacjach żyjących żołnierzy 10 DP, po upływie blisko pięćdziesięciu lat ma bezcenne walory poznawcze. Drugim opracowaniem są obszerne fragmenty „Zarysu historii działań bojowych 30 Pułku Strzelców Kaniowskich w kampanii wrześniowej”, napisanego w latach sześćdziesiątych XX w. przez b. dowódcę kompanii zwiadowców pułku por. Romana Podbielskiego na podstawie wspomnień uzyskanych od wielu żołnierzy macierzystej jednostki. Również w tym przypadku czas jedynie uwypuklił wartość ustaleń tej pracy. Trzecim opracowaniem jest „Kronika działań Kresowej Brygady Kawalerii w kampanii wrześniowej 1939 roku”, autorstwa płk. dypl. Witosława Porczyńskiego, żołnierza dwóch wojen światowych, wybitnego znawcy historii polskiej kawalerii, powstała w podobnym czasie co poprzednie, będąca pierwszą próbą ujęcia dziejów brygady, napisana również na podstawie relacji żyjących oficerów jej jednostek. Dokumenty i opracowania wybrał i przygotował do druku Andrzej Wesołowski, w czym pomagał mu cały zespół.

W drugim tomie, zatytułowanym „Oczami wroga”, podjęta zostanie próba pokazania strony przeciwnej, tj. działań niemieckiej 8 armii: 10, 17, 24 i 30 DP oraz ppzmot Leibstandarte SS Adolf Hitler (pp LSSAH), z którymi w początkowym okresie wojny walczyły oddziały 10 DP i Kresowej BK.

W trzecim tomie (stan jego zaawansowania upoważnia do deklaracji, że będzie mógł zostać wydany jeszcze w tym roku), podzielonym na dwie części, znajdują się wspomnienia, relacje, pamiętniki i dzienniki żołnierzy 10 Kaniowskiej Dywizji Piechoty, Kresowej Brygady Kawalerii, 1 pułku kawalerii KOP, batalionów Obrony Narodowej („Wieluń I”, „Wieluń II”, „Kępno” i „Ostrzeszów”), pododdziałów pancernych, a także wybrane fragmenty przekazów z innych jednostek (np. 2 i 28 DP), biorących udział w walkach nad Wartą. Ten tom planujemy poprzedzić również wstępem omawiającym samodzielne działania poszczególnych pułków 10 DP, m.in. nad środkową Wisłą, na Lubelszczyźnie, w obronie Warszawy (30 pp), a także na tyłach wroga (działania 31 pp od Mszczonowa do Puszczy Kozienickiej).

W tym tomie znajdzie się unikalny zbiór materiałów zebranych w wyniku kilkuletniej kwerendy w archiwach krajowych i zagranicznych, w kolekcjach muzealnych i bibliotecznych, a także w zbiorach prywatnych (m.in. spuścizny Piotra Kukuły i Romana Podbielskiego). W większości będą to materiały niepublikowane.

Liczymy, że materiał zebrany w tych trzech tomach, obejmujący zachowane dokumenty oraz ponad dwieście relacji i wspomnień, uzupełniony licznymi mapami, schematami i bo-

Oficerowie sztabu 10 DP, ok.1936 r. (zb. UM w Sieradzu)

gatą dokumentacją zdjęciową, umożliwi w sposób pełny i wszechstronny ukazać dzieje walk wrześnieowych 10 Kaniowskiej DP oraz Kresowej BK.

Materiały, które będą opublikowane, powstawały w różnym czasie i w różnych okolicznościach. Ze względu na losy wojenne autorów stosunkowo mało jest materiałów spisanych na bieżąco, w miarę rozwijania się wypadków wojennych. Więcej jest takich, które powstały we Francji w latach 1939–1940 (pisali je głównie oficerowie, którym udało się wydostać z kraju przez „zieloną granicę”), w oflagach (np. relacja gen. F. Dindorf-Ankowicza), a nawet w konspiracji (opracowanie płk. Jana Zientarskiego). Kolejną większą grupę stanowią materiały opracowane tuż po zakończeniu wojny przez oficerów, którzy po wyjściu z niewoli znaleźli się w 1945 r. we Włoszech, a także – służąc w powojennym wojsku – złożyli swoje sprawozdania na żądanie ówczesnych władz.

Natomiast relacje i wspomnienia z kolekcji Piotra Kukuły, które posłużyły mu do napisania wydanej w 1972 r. książki „Maszerują strzelcy”, pierwszego po wojnie poważnego opracowania dziejów 31 pp, czy w ogóle 10 DP, to głównie (obok tekstów autorskich) zapisy ze spotkań badacza z odnalezionymi b. żołnierzami, odbytych na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. Dzięki ogromnej pracy związanej z odszukaniem tych osób i spisaniem ich wspomnień udało mu się dotrzeć do bardzo wielu świadków historii 10 DP.

Zaznaczamy jednocześnie, że wydawnictwo nie jest kolejną monografią dziejów wspomnianych jednostek¹, a raczej uzupełnieniem dotychczasowych opracowań o nowe źródła,

1 W. Jarno, *Strzelcy Kaniowscy w latach 1919–1939*, Warszawa 2004; W. Jarno, W. Kozłowski, *10 Dywizja Piechoty w wojnie 1939 roku*, Pruszków 2016; M. Majewski, *Kresowa Brygada Kawalerii w kampanii 1939 roku*, Warszawa 2011.

jak również ma dać Czytelnikowi możliwość konfrontacji polskich przekazów z relacjami wroga, co w wielu przypadkach prowadzić musi do weryfikacji dotychczasowych ustaleń, a często ujawnia nowe, nieznane fakty. Przede wszystkim jednak poprzez stworzenie dostępu do całości bazy źródłowej, rozproszonej bez mała po całym świecie (łącznie z Londynem i Nowym Jorkiem), powinno stworzyć wszystkim zainteresowanym możliwość porównania wiedzy opartej na wcześniejszych publikacjach ze źródłami i wyciągnięcia własnych wniosków. Wydawcy są przekonani, że z dzisiejszej perspektywy ważny jest nie tylko przekaz faktograficzny, który zawierają te materiały. Liczymy, że lektura publikowanych relacji i wspomnień stworzy również możliwość poznania tego, co jest trudno uchwytnie, niełatwo poddać się procedurom analizy historycznej – stanu świadomości, mentalności, postaw w chwili najcięższej próby dla wojska i społeczeństwa, jaką była walka z agresją niemiecką. Dzięki przekazom odnoszącym się do różnych szczebli, od dowódcy dywizji do szeregowego, mimo ich odmiennej stylistyki, języka, wiedzy o wydarzeniach itp. możemy dowiedzieć się nie tylko, jak walczyli, ale także o czym myśleli w chwilach uniesień, ale i załamania, zarówno dowódcy, jak i zwykli żołnierze, jakie zmiany dokonywały się w ich postawach, co przyczyni się do lepszego poznania i zrozumienia tych trudnych momentów w dziejach regionu i całej Polski.

Wydawnictwo nawiązuje swoim charakterem do ukazujących się w latach 2011–2016, publikowanych przez Wydawnictwo Tetragon, tomów serii „Wojskowe Teki Archiwalne”², a także rozpoczętej w 2019 r. przez Wydawnictwo Tetragon oraz Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą serii „Bitwa nad Bzurą w dokumentach i wspomnieniach”.

W publikowanych tekstach zachowano nazwy geograficzne miejscowości z okresu międzywojennego, jednak dla ułatwienia wyszukiwania w skorowidzu nazw geograficznych podane zostały jednostki administracyjne, tj. nazwy gmin lub powiatów, do których miejscowość należy współcześnie. W przypadku miejscowości, które do 1939 r. znajdowały się na terenie III Rzeszy, przyjęto zasadę podawania obu nazw. Gdy dana miejscowość już nie istnieje albo stanowi dzisiaj część innej miejscowości, zaznaczono to w indeksie. Drobne błędy w nazewnictwie (np. literówki) skorygowano bez zamieszczania odnośnika; w przypadku poważniejszych błędów, dokonując zmiany na właściwą, wyraźnie to zaznaczono, podając w przypisie brzmienie występujące w materiale źródłowym.

Publikowane materiały zostały opatrzone niezbędnymi przypisami. Dążąc do zaprezentowania materiału w jak najbliższej oryginałowi formie, starano się ograniczyć ingerencję w tekst do niezbędnego minimum, wprowadzając np. zmiany form gramatycznych, jeśli użyte były niepoprawnie. Ujednolicono również i poprawiono pisownię oraz interpunkcję. Tam, gdzie to było możliwe, podano prawidłowe nazwiska i nazwy miejscowości, których brzmienie zostało zniekształcone. Część skrótów rozwinięto, a pozostałe ujednolicono.

Integralną częścią tomu są mapy i szkice. Odzwierciedlają one przebieg działań w sposób możliwie bliski rzeczywistości, precyzyjnie osadzając je w czasie i przestrzeni. Wymagało to od ich autora, Tadeusza Zawadzkiego, krytycznej analizy całości dostępnych przekazów, przedarcia się przez gąszcz ułamkowych i sprzecznych, w wielu wypadkach rozbieżnych, czy wręcz błędnych informacji.

² W serii „Wojskowe Teki Archiwalne” ukazało się łącznie 6 części w 11 tomach. Obejmowały one materiały dotyczące kolejnictwa w polskich przygotowaniach obronnych i kampanii wrześniowej (T. 1, cz. 1 i 2), mobilizacji marcowej (T. 2), polskiej obrony przeciwlotniczej (T. 3, cz. 1–4), ruchu prometejskiego (T. 4), Warszawskiej Brygady Pancerno-Motorowej (T. 5) oraz przygotowań obronnych państwa 1935–1939 (T. 6, cz. 1–2).

W jego pracy szczególnie pomocne były przygotowane przy dużym nakładzie pracy przez Wojciecha Józefiaka materiały dotyczące identyfikacji przygotowanych i wykonanych przez polskich saperów zniszczeń na przedpolu pozycji głównej, rozmieszczenia schronów bojowych itp. Z kolei Maciej Milak i Robert Kielek, oprócz badań terenowych i prac nad przygotowaniem materiałów tekstowych, w czym bardzo pomocna była ich wiedza historyczna na temat opisywanych wydarzeń, wnieśli duży wkład w dotarcie do materiałów wspomnieniowych i ikonograficznych oraz w ich przygotowanie do druku. Bardzo przydatne dla zobrazowania działań GO gen. Dindorf-Ankowicza w dniach 6–7 IX nad Nerem oraz w rejonie Zgierza i Strykowa okazały się szkice przygotowane przez kpt. w st. sp. inż. Henryka Tyca przy współpracy mgr. Jana Makowskiego, dyrektora szkoły podstawowej w Koźlu k. Strykowa.

Obsadę personalną jednostek 10 DP i Kresowej BK (będzie zamieszczona w trzecim tomie), a także ich tabele mobilizacyjne przygotował mgr Ryszard Rybka, a dr Łukasz Przybyło i Tadeusz Zawadzki przygotowali indeksy oraz sprawdzili materiały przygotowane do druku pod kątem poprawności zapisu nazw geograficznych.

Publikowane w wydawnictwie zdjęcia pochodzą przede wszystkim z kolekcji Macieja Milaka. Wykorzystano również zbiory Hufca ZHP im. 10 DP w Złoczewie, udostępnione przez Andrzeja Glińskiego, fotografie będące w posiadaniu członków Stowarzyszenia „Strzelcy Kaniowscy”, zwłaszcza Macieja Bednarka, a także znajdujące się w zasobie WBH-CAW i NAC. Cennym uzupełnieniem są zdjęcia niemieckie z albumu pamiątkowego eskadry bliższego rozpoznania XIII KA. Zdjęcia przygotował do druku Tadeusz Zawadzki we współpracy z Maciejem Milakiem, Robertem Kielkiem i Wojciechem Józefiakiem, którzy wykonali również zdjęcia współczesne.

Przepisywaniem materiałów, obok członków zespołu autorskiego, zajmowała się Pani Ewa Michalska z Łodzi oraz członkowie Grupy Rekonstrukcji Historycznej 84 Pułku Strzelców Poleskich.

Zespół redakcyjny pragnie wyrazić podziękowanie wszystkim instytucjom i osobom, które przyczyniły się do powstania książki. W szczególności dziękujemy Pani Aleksandrze Supernak, córce Piotra Kukuły, za możliwość skorzystania z kolekcji jej Ojca. Wielkie podziękowania należą się Panu Andrzejowi Glińskiemu, opiekunowi spuścizny po izbie pamięci im. 10 DP w Złoczewie, za udostępnienie zbioru relacji i fotografii. Dużą pomoc uzyskaliśmy ze strony członków Stowarzyszenia Historycznego „Strzelcy Kaniowscy” z Łodzi, a w szczególności Pana Macieja Bednarka, dzięki czemu możemy opublikować szereg cennych zdjęć z jego zbiorów. Podziękowania należą się również Oddziałowi Związku Nauczycielstwa Polskiego w Sieradzu.

Honorowego patronatu dla wydawnictwa udzielił Prezydent Miasta Zduńska Wola Konrad Pokora, a dyrektor Muzeum Historii Miasta Zduńska Wola Tomasz Polkowski, włączył się aktywnie w promocję pozycji wśród lokalnej społeczności. Chcemy także podziękować wójtowi gminy Zapolice Witoldowi Oleszczykowi zarówno za godne upamiętnienie żołnierzy Września walczących i poległych w Strońsku, jak i za udzielone wsparcie finansowe.

Spis treści

Słowo wstępne	5
Wykaz skrótów	21
Andrzej Wesołowski: 10 Kaniowska Dywizja Piechoty w osłonie kierunku łódzkiego	25
I. 10 DP w planach osłony Inspektoratu Armii gen. Rómmla	27
II. Od marca do sierpnia 1939 r.: Zmiana koncepcji użycia 10 DP	31
II.1. Koncepcja osłony odcinka łódzkiego z czerwca 1939 r.	36
II.2. 10 DP w okresie marzec–sierpień 1939 r.	43
II.3. Przygotowanie terenu.	52
Umocnienia polowe	54
Niszczenia	61
III. Przygotowanie działań opóźniających na przedpolu	63
III.1. Mobilizacja 10 DP.	67
III.2. Przystąpienie do wykonania działań opóźniających na przedpolu.	67
III.3. Koncentracja dywizji	76
III.4. Grupa płk. Grobickiego	77
IV. 10 Kaniowska Dywizja Piechoty w walce (1–7 września 1939 r.)	84
IV.1. Działania oddziałów wysuniętych. Wyjście sił głównych 10 DP na przedpole (1–3 IX) ..	84
IV.2. Działania 10 DP w dniu 2 IX 1939 r.	89
IV.3. Niezrealizowany plan uderzenia w kierunku Proсны	93
IV.4. Działania 10 DP w dniu 3 IX 1939 r.	93
IV.5. Sprawa współdziałania z 25 DP.	95
IV.6. Przedmoście sieradzkie (3–4 IX 1939 r.).	103
IV.7. Obsadzenie pozycji głównej	110

IV.8. Wejście do akcji Kresowej BK	110
IV.9. Likwidacja przedmościa sieradzkiego. Odejście 31 pp za Wartę.	115
IV.10. Działania na odcinku 31 pp w dniu 4 IX 1939 r.	120
IV.11. Walki o Mnichów	123
IV.12. Walki na odcinku 30 pp 4 IX 1939 r.	128
IV.13. Powrót Kresowej BK nad Wartę.	129
IV.14. Walki na odcinku 28 pp. Próby odzyskania Glinna i mostów w Warcie.	138
IV.15. Walki na odcinku 30 pp 5 IX 1939 r.	141
Pododcinek „Woźniki”	141
Pododcinek „Beleń”	143
Pododcinek „Strońsko”	145
IV.16. Lotnicy 66 eskadry obserwacyjnej	152
IV.17. Opuszczenie linii Warty	153
IV.18. Działania 10 DP i Kresowej BK nad Nerem (6 IX 1939 r.)	154
IV.19. Lasy łucmierskie: samodzielne działania 28 pp	155
IV.20. Wyjście Kresowej BK z rysującego się okrążenia (7 IX 1939 r.)	155
Dokumenty	167
Dokumenty przed wojny	167
1. 1939, 23 marca, Warszawa. Projekt zadania armii „Łódź”, opracowany w Oddziale III Sztabu Głównego i przedstawiony przez szefa Sztabu Głównego gen. bryg. Wacława Stachewicza Generalnemu Inspektorowi Sił Zbrojnych	167
2. 1939, 23 marca, Warszawa. Zadanie armii „Łódź” – dokument zatwierdzony przez Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych i wręczony przez niego w tym dniu inspektorowi armii na odcinku „Łódź” gen. dyw. Juliuszowi Rómmłowi, l. 73/mob./O.III	168
3. 1939, [28] marca, [Łódź]. Wnioski Inspektora Armii na odcinku „Łódź” w sprawie transportów wielkich jednostek, które miała otrzymać armia	169
4. 1939, 1 maja, Sieradz. Meldunek dowódcy Ośrodka Sapersko-Pionierskiego 10 Dywizji Piechoty mjr. Mariana Cwaliny-Godziembo do dowódcy dywizji w sprawie planu wykonania zniszczeń na obszarze działania dywizji, l.331/tj.	169
5. 1939, [1 maja], Łódź. Rozkaz zniszczeń (zał. do rozkazu operacyjnego dowódcy 10 DP, L..../Op.)	170
6. 1939, [maj], Sieradz. 10 batalion saperów. Zapotrzebowanie brakującej amunicji i środków zapalających	172
7. 1939, [1 maja], Łódź. Wykaz obiektów zniszczeń 10 Dywizji Piechoty	172
8. 1939, [maj], Sieradz. Rozkaz działania dowódcy 10 batalionu saperów mjr. Mariana Cwalino-Godziemby (wykonanie zniszczeń wyprzedzających i bojowych w pierwszym dniu wojny)	178
9. 1939, [maj], Łódź. Plan działania jednostek saperskich w pasie 10 Dywizji Piechoty	180
10. 1939, początek czerwca, Łódź. Rozkaz do osłony dowódcy armii „Łódź”	181
11. 1939, [lipiec–sierpień], Łódź. Termin gotowości bojowej jednostek 10 DP (bez 30 pułku Strzelców Kaniowskich) oraz terminy ich przybycia do rejonów koncentracji	186
12. 1939, [2] sierpnia, Kalisz. Meldunek dowódcy Kaliskiej Brygady ON płk. Franciszka Sudoła dla inspektora armii na odcinku „Łódź” gen. dyw. Juliusza Rómmła w sprawie zarządzenia koncentracji Kępińskiego i Ostrzeszowskiego Batalionu Obrony Narodowej	187
13. 1939, [6] sierpnia, Julianów. Pismo szefa sztabu Inspektora Armii w Łodzi do dowódcy Kaliskiej Brygady Obrony Narodowej płk. Franciszka Sudoła	187

14. 1939, ok. 10 sierpnia, Łódź. Pismo dowódcy 10 Dywizji Piechoty do Inspektora Armii w Łodzi o zwiększenie limitu kilometrów na samochód terenowy dowódcy Piechoty Dywizyjnej 10 DP płk. Jana Zientarskiego	188
15. 1939, [31 lipca], Wieluń. Pismo dowódcy zgrupowania „Wieluń” płk. dypl. Jerzego Grobickiego do Inspektora Armii w Łodzi, l.267/tjn.	188
16. 1939, [ok. 1] sierpnia, Szczerców. Pismo dowódcy 30 Dywizji Piechoty gen. bryg. Leopolda Cehaka do inspektora armii gen. dyw. Juliusza Rómmla w sprawie wystąpienia dowódcy zgrupowania „Wieluń”	189
17. 1939, [6] sierpnia, Julianów. Pismo inspektora armii gen. dyw. Juliusza Rómmla do dowódcy zgrupowania „Wieluń” płk. dypl. Jerzego Grobickiego, podpisane przez szefa sztabu płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego .	189
18. 1939, ok. połowy sierpnia, Julianów. Pismo Inspektora Armii do dowódcy 30 Dywizji Piechoty w sprawie batalionów Obrony Narodowej „Wieluń I” i „Wieluń II”	189
19. 1939, [sierpień], Łódź. Dowództwo 10 Dywizji Piechoty, Rozkaz do rozpoznania	190
20. Dowódca 30 Dywizji Piechoty gen. bryg. Leopolda Cehak do Inspektora Armii w sprawie prac fortyfikacyjnych na odcinku płk. dypl. Jerzego Grobickiego, l. wch. 129/13/III.Op.	192
21. 1939, [ok. 10] sierpnia, Wieluń. Meldunek sytuacyjny nr 21 dowódcy 1 pułku kawalerii KOP ppłk. Feliksa Kopcia, l.w.129/15/III Op.	192
22. 1939, [7] sierpnia, Julianów. Inspektor armii na odcinku „Łódź” gen. dyw. Juliusz Rómmel, Instrukcja o wprowadzeniu karnetów pozycji obronnej, l. 121/1/III/Op.	193
23. 1939, sierpień. Układ karnetów pododcinków obronnych pułku, batalionu i kompanii	198
24. 1939, przed 22 sierpnia, Łódź. Zarządzenie dowódcy 4 Grupy Artylerii w Łodzi płk. Leonarda Lubańskiego w sprawie wyznaczenia oficerów odpowiedzialnych za zapewnienie aktualności karnetów pozycji obronnej. .	201
25. 1939, sierpień, OdB graficzne armii „Łódź”	201
26. 1939, sierpień. Oddział III Sztabu Głównego, Warszawa. Wyciąg z tabeli mobilizacji 30 pułku piechoty, zał. do pisma l.257/III. Mob. 39	204
27. 1939, sierpień, Łódź. Tabela transportów mobilizacyjnych jednostek 10 Dywizji Piechoty	205
28. 1939, 9 sierpnia, Wieluń. Pismo dowódcy grupy osłonowej „Wieluń” płk. dypl. Jerzego Grobickiego do inspektora armii na odcinku „Łódź” gen. dyw. Juliusza Rómmla przesyłające meldunek dowódcy samodzielnej kompanii czołgów rozpoznawczych nr 30	205
29. 1939, 12 sierpnia, Wieluń. Dowództwo grupy osłonowej „Wieluń”. Rozkaz dzienny Nr 2 płk. dypl. Jerzego Grobickiego w sprawie programu uroczystości „Święta Żołnierza” w dniu 15 sierpnia 1939 r.	206
30. 1939, 14 sierpnia, Julianów. Pismo inspektora armii gen. dyw. Juliusza Rómmla do Dowódcy Broni Pancernych MSWojsk. w sprawie zwiększenia limitu kilometrów samochodu dowódcy PD 10 DP	206
31. 1939, [ok. 13] sierpnia, Julianów. Pismo szefa sztabu inspektora armii na odcinku „Łódź” gen. dyw. Juliusza Rómmla płk. dypl. Adama Pragłowskiego do dowódcy grupy osłonowej „Wieluń” płk. dypl. Jerzego Grobickiego w sprawie wniosku o wyposażenie kompanii czołgów rozpoznawczych nr 30 w najcięższe karabiny maszynowe	207
32. 1939, 21 sierpnia, Julianów. Pismo inspektora armii na odcinku „Łódź” gen. dyw. Juliusza Rómmla do dowódcy 10 Dywizji Piechoty, l. 135/4/Op.	207
33. 1939, 23 sierpnia, Czarnożyły. Meldunek dowódcy 1 pułku kawalerii KOP ppłk. Feliksa Kopcia dla inspektora armii gen. dyw. Juliusza Rómmla w sprawie zmiany dyslokacji pułku	208
34. 1939, 25 sierpnia, Warszawa. Zarządzenia generalnego inspektora sił zbrojnych marsz. Edwarda Śmigłego-Rydza dla inspektora armii gen. dyw. Juliusza Rómmla w sprawie osłony przegrupowania, z wytycznymi szczegółowymi dla odcinka Łódź, l. 800/III.Mob.	208
35. 1939, 25 sierpnia, godz. 20.10, Julianów. Depesza inspektora armii gen. dyw. Juliusza Rómmla do Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych przez szefa Sztabu Głównego gen. bryg. Wacława Stachewicza w sprawie zmian na	

stanowiskach w 10 Dywizji Piechoty. L.141/III op./tjn. 39	210
36. 1939, 25 sierpnia, godz. 9.20, Szczerców. Meldunek sytuacyjny dowódcy 30 Dywizji Piechoty gen. bryg. Leopolda Cehaka, l.1/3405/Op	210
37. 1939, 26 sierpnia. Notatka oficera informacyjnego zgrupowania płk. Jana Zientarskiego zawierająca informacje o sytuacji na pograniczu otrzymane od Straży Granicznej	210
38. 1939, 26 sierpnia. Oficer informacyjny zgrupowania płk. Jana Zientarskiego. Zapis meldunków od nadkomisarza Straży Granicznej Konstantego Kononowicza z Inspektoratu Ostrów Wielkopolski i rtm. Kazimierza Mineckiego dotyczących koncentracji niemieckiej	211
39. 1939, 27 sierpnia, Julianów. Pismo inspektora armii gen. dyw. Juliusza Rómmla do dowódców 10 i 30 Dywizji Piechoty w sprawie użycia jednostek Straży Granicznej po wykonaniu przez nie zadań osłonowych, l. 141/11/III Op.	212
40. 1939, 27 sierpnia, godz. 11.00, Julianów. Zarządzenie inspektora armii gen. dyw. Juliusza Rómmla dla dowódcy 10 Dywizji Piechoty, l. 142/6/III Op.	212
41. 1939, 27 sierpnia, godz. 10.00, Marcinki. Meldunek sytuacyjny dowódcy 6 szwadronu 1 pułku kawalerii KOP rtm. Feliksa Ciejki dla dowódcy zgrupowania płk. Jana Zientarskiego o ruchach niemieckich w rejonie Sycowa	212
42. 1939, 27 sierpnia, Ostrów Wielkopolski. Telefonogram komendanta komisariatu Straży Granicznej w Ostrowie Wielkopolskim	213
43. 1939, [27 sierpnia], godz. 17.15, Wieluń. Telefonogram do dowódcy zgrupowania płk. Jana Zientarskiego od dowódcy 5 szwadronu 1 pułku kawalerii KOP rtm. Kazimierza Mineckiego.	214
44. 1939, 28 sierpnia, Julianów. Sztab inspektora armii gen. dyw. Juliusza Rómmla. Instrukcja dla walk wstępnych, l. 144/5/III.Op	214
45. 1939, 28 sierpnia, godz. 15.30, Kępno. Meldunek sytuacyjny dowódcy Kępińskiego Batalionu ON kpt. Romualda Jüngsta dla dowódcy zgrupowania płk. Jana Zientarskiego	216
46. 1939, 28 sierpnia, Doruchów. Komunikat informacyjny nr 1 dowódcy zgrupowania płk. Jana Zientarskiego	216
47. 1939, 28 sierpnia, godz. 14.00, Rychtal. Meldunek Komisariatu Straży Granicznej w Rychtalu	217
48. 1939, 28 sierpnia, godz. 11.00. Telefonogram dowódcy 28 pp ppłk. Walentego Peszka („Walenty”) do dowódcy zgrupowania płk. Jana Zientarskiego („Władysław”)	217
49. 1939, 28 sierpnia. Oficer informacyjny zgrupowania płk. Jana Zientarskiego. Dziennik otrzymanych wiadomości	218
50. 1939, 28 sierpnia, godz. 8.10, Ostrzeszów. Meldunek sytuacyjny dowódcy Ostrzeszowskiego Batalionu Obrony Narodowej kpt. Józefa Waydowicza dla dowódcy Zgrupowania „Władysław” płk. Jana Zientarskiego	219
51. 1939, 29 sierpnia, godz. 11.45, Warszawa. Juzogram szefa Sztabu Głównego gen. bryg. Wacława Stachiewicza do inspektora armii gen. dyw. Juliusza Rómmla informujący o zgodzie Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych na przyjęcie ugrupowania wyjściowego, l.144/23/III Op.	219
52. 1939, [29 sierpnia]. Rozkaz szczególnie dowódcy 28 Dywizji Piechoty gen. bryg. Władysława Bończa-Uzdowskiego dla dowódcy 36 pułku piechoty, ppłk. dypl. Karola Ziemskiego, podpisany przez szefa sztabu ppłk. dypl. Albina Habię	220
53. 1939, 29 sierpnia, Julianów. Rozkaz inspektora armii gen. dyw. Juliusza Rómmla w sprawie przeciwdziałania dywersji niemieckiej	221
54. 1939, 29 sierpnia, Julianów. Rozkaz inspektora armii gen. dyw. Juliusza Rómmla w sprawie zwalczania szpiegostwa	222

55. 1939, 29 sierpnia, godz. 21.00, Julianów. Juzogram szefa sztabu Inspektora Armii płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego do oficera kierunkowego Oddziału III Sztabu Głównego ppłk. dypl. Jerzego Suzina informujący o zakończeniu koncentracji 10 Dywizji Piechoty	223
56. 1939, 29 sierpnia, Sieradz. Komunikat informacyjny nr 1 dowódcy 10 Dywizji Piechoty gen. bryg. Franciszka Dindorf-Ankowicza, l. 2/17/op	224
57. 1939, [29] sierpnia, godz. 17.00, Sieradz. Meldunek sytuacyjny dowództwa 10 Dywizji Piechoty dla Inspektora Armii, przekazany przez szefa sztabu dywizji ppłk. dypl. Tadeusza Dańca	225
58. 1939, [29] sierpnia, Szczerców–Julianów. Rozmowa juzowa szefa sztabu 30 Dywizji Piechoty ppłk. dypl. Władysława Surackiego ze sztabem Inspektoratu Armii w sprawie przesunięcia zgrupowania płk. dypl. Jerzego Grobickiego	225
59. 1939, 29 sierpnia, Doruchów. Pismo dowódcy saperów zgrupowania płk. Jana Zientarskiego, kpt. Maksymiliana Kruczały do Nadleśnictwa Lasów Państwowych Węglewice w sprawie wykonania kołków i żerdzi na płot kolczasty	226
60. 1939, 29 sierpnia, godz. 17.15. Meldunek sytuacyjny nr 1 dowódcy oddziału rtm. M. (5 szwadron 1 pułku kawalerii KOP rtm. Kazimierza Mineckiego)	226
61. 1939, [29 lub 30] sierpnia, Julianów. Rozkaz dowódcy inspektora armii gen. dyw. Juliusza Rómmla do luzowania zgrupowania płk. dypl. Jerzego Grobickiego przez 28 Dywizję Piechoty	227
62. 1939, 30 sierpnia, godz. 15.45, Warszawa. Depesza zastępcy szefa Sztabu Głównego płk. Józefa Jaklicza do inspektora armii gen. dyw. Juliusza Rómmla w sprawie przyjęcia ugrupowania wyjściowego	228
63. 1939, 30 sierpnia, godz. 19.45, Julianów. Juzogram inspektora armii gen. dyw. Juliusza Rómmla, podpisany z rozkazu przez szefa sztabu płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego, do dowódcy 10 DP stanowiący uzupełnienie rozkazu l. 146/5/III Op., l. 146/20/III/Op.	229
64. 1939, 30 sierpnia, godz. 7.20, Sieradz. Meldunek szefa sztabu 10 Dywizji Piechoty ppłk. dypl. Tadeusza Dańca do Inspektoratu Armii, l. wch. 146/13/III/Op.	229
65. 1939, 30 sierpnia, godz. 21.15, Warszawa. Telegram szefa Sztabu Głównego gen. bryg. Waclawa Stachiewicza do Inspektora Armii w Łodzi, l. 795/III/Op. (nr wch. 146/26/III.Op.)	229
66. 1939, [29 lub 30] sierpnia, Sieradz–Julianów. Rozmowa juzowa szefa sztabu 10 Dywizji Piechoty ppłk. dypl. Tadeusza Dańca z mjr. dypl. Józefem Makowieckim z Oddziału III Inspektoratu Armii	230
67. 1939, 30 sierpnia, Sieradz. Pismo szefa sztabu 10 Dywizji Piechoty ppłk. dypl. Tadeusza Dańca do dowódców zgrupowań płk. Jana Zientarskiego i płk. dypl. Jerzego Grobickiego w sprawie przesłania oleaty z naniesionymi pracami fortyfikacyjnymi po stronie niemieckiej, l.3/22/Op.	230
68. 1939, [30] sierpnia, godz. 12.00, Sieradz. Meldunek sytuacyjny dowódcy 10 Dywizji Piechoty dla inspektora armii na odcinku „Łódź” gen. dyw. Juliusza Rómmla	231
69. 1939, 30 sierpnia, godz. 20.00. Telefonogram szefa sztabu Inspektoratu Armii płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego do dowódcy zgrupowania płk. Jana Zientarskiego w sprawie przyjęcia ostatecznego ugrupowania, l. 146/20/III.Op.	232
70. 1939, 30 sierpnia, Doruchów. Ogólny rozkaz operacyjny nr 1 dowódcy zgrupowania płk. Jana Zientarskiego. Cz. I	232
71. 1939, 30 sierpnia, Doruchów. Dowództwo zgrupowania płk. Z. Rozkaz organizacji łączności opracowany przez dowódcę łączności zgrupowania ppor. Kazimierskiego, l.4/Łączn.	236
72. 1939, 30 sierpnia. Zgrupowanie płk. Jana Zientarskiego. Komunikat informacyjny nr 1	237
73. 1939, 30 sierpnia. Pismo szefa saperów zgrupowania płk. Jana Zientarskiego,	

kpt. Maksymiliana Kruczały do Nadleśnictwa Lasów Państwowych Wielowieś	238
74. 1939, [30] sierpnia. Notatka w sprawie niszczeń na odcinku płk. Jana Zientarskiego	238
75. 1939, 30 sierpnia. Pismo dowódcy saperów zgrupowania płk. Jana Zientarskiego,	
kpt. Maksymiliana Kruczały, do Nadleśnictwa Lasów Państwowych Bralin, tartak Perzów, l.30/op.	238
76. 1939, 30 sierpnia. Telegram dowódcy 28 pułku Strzelców Kaniowskich („Wincenty”)	
do płk. Jana Zientarskiego (dowódca „Władysław”)	239
77. 1939, 30 sierpnia, Kraszewice. Rozkaz dowódcy 28 pułku Strzelców Kaniowskich	
ppłk. Wincentego Kurka do przesunięcia oddziałów	239
78. 1939, 30 sierpnia. Meldunek sytuacyjny dowódcy Ostrzeszowskiego Batalionu Obrony Narodowej	
kpt. Józefa Waydowicza dla dowódcy zgrupowania „Władysław” płk. Jana Zientarskiego	241
79. 1939, 30 sierpnia, Marcinki. Meldunek sytuacyjny dowódcy oddziału łącznikowego	
rtm. Feliksa Ciejki dla dowódcy zgrupowania płk. Z.	241
80. 1939, 30 sierpnia, Kępno. Meldunek sytuacyjny dowódcy Kępińskiego Batalionu Obrony Narodowej	
kpt. Romualda Jüngsta do płk. Jana Zientarskiego w Doruchowie	241
81. 1939, [30] sierpnia, Łódź. Ogólny rozkaz operacyjny nr 1 dowódcy armii „Łódź”, l.146/5/III.Op.	242
82. 1939, 31 sierpnia, Sieradz. Ogólny rozkaz operacyjny dowódcy 10 Dywizji Piechoty	
o zadaniach oddziałów i pododdziałów dywizji.	245
83. 1939, 31 sierpnia, godz. 7.30. Juzogram – meldunek sytuacyjny dowództwa 10 Dywizji Piechoty	
przekazany przez oficera operacyjnego kpt. dypl. Włodzimierza Łagidze	248
84. 1939, 31 sierpnia, godz. 17.10. Juzogram – meldunek sytuacyjny dowództwa 10 Dywizji Piechoty	
przekazany przez oficera operacyjnego kpt. dypl. Włodzimierza Łagidze	248
85. 1939, 31 sierpnia, Ostrzeszów. Meldunek dowódcy 28 pułku Strzelców Kaniowskich	
ppłk. Wincentego Kurka dla dowódcy 10 Dywizji Piechoty o położeniu, l. 6/Op.	249
86. 1939, 31 sierpnia. Meldunek sytuacyjny Komendy Obwodowej Straży Granicznej	
w Ostrowie Wielkopolskim, przekazany przez oficera wywiadowczego komisarza Mroza	249
87. 1939, 31 sierpnia, Doruchów. Meldunek sytuacyjny dowódcy zgrupowania płk. Jana Zientarskiego	
dla dowódcy 10 Dywizji Piechoty, l. 6/1/op.	250
88. 1939, 31 sierpnia. Meldunek sytuacyjny dowódcy Ostrzeszowskiego Batalionu Obrony Narodowej	
kpt. Józefa Waydowicza dla dowódcy zgrupowania „Władysław”, l. 157/tjn.	250
89. 1939, 31 sierpnia, Marcinki. Meldunek sytuacyjny dowódcy oddziału łącznikowego rtm. Feliksa Ciejki	
dla dowódcy zgrupowania płk. Jana Zientarskiego	251
90. 1939, [31] sierpnia. Telefonogram sytuacyjny „Warty” (5 szwadron 1 pułku KOP	
rtm. Kazimierza Mineckiego) dla „Władysława”	251
91. 1939, [31] sierpnia. Zapis telefonogramu z dowództwa 25 Dywizji Piechoty do dowództwa zgrupowania	
płk. Jana Zientarskiego	251
Dokumenty z okresu wojny	252
92. 1939, 1 września, godz. 15.20. Telegram zastępcy szefa sztabu Naczelnego Wodza	
płk. dypl. Józefa Jaklicza dla dowódcy armii „Łódź”, l.12/III/Op.	252
93. 1939, 1 września, godz. 23.00, Julianów. Ogólny rozkaz operacyjny nr 2 dowódcy armii „Łódź”,	
Część I, l.148/60/III.Op.	252
94. 1939, 1 września, godz. 21.20, Julianów. Komunikat informacyjny nr 68 sztabu armii „Łódź”	253
95. 1939, 1 września, Julianów. Rozkaz operacyjny nr 2 (na dzień 2 września 1939 r.)	
dowódcy lotnictwa armii „Łódź” płk. pil. Wacława Iwaszkiewicza.	254

96.	1939, 1 września, Julianów. Dowództwo Lotnictwa armii „Łódź”, Komunikat informacyjny nr 2	256
97.	1939, 1 września, Julianów. Telegram dowódcy armii „Łódź” do dowódcy 10 dywizji piechoty w sprawie oszczędności amunicji przeciwlotniczej, l. 148/46/III.op	257
98.	1939, 1 września, Julianów. Rozkaz dowódcy armii „Łódź” dla dowódcy 10 dywizji piechoty w sprawie wysunięcia sił głównych na przedpole, l. 148/50/III.op.	257
99.	1939, 1 września, rozkaz operacyjny nr 2 dowódcy zgrupowania płk. Jana Zientarskiego, l.8/1 op.	258
100.	1939, 1 września, godz. 16.30, Warszawa. Wiadomość ze Sztabu Lotniczego dla Sztabu Naczelnego Wodza	260
101.	1939, 1 września, godz. 23.30, Julianów. Zarządzenie szefa sztabu armii „Łódź”, podpisane przez szefa Oddziału III ppłk. dypl. Stanisława Rutkowskiego w sprawie wysłania oficerów łącznikowych	260
102.	1939, 1 września, godz. 8.50, Julianów. Meldunek sytuacyjny nr 1 dowódcy armii „Łódź”, l.148/23/III	261
103.	1939, 1 września, godz. 9.05, Julianów. Telegram mjr. dypl. Leona Wernica ze sztabu armii „Łódź” do ppłk. dypl. Stanisława Bienia z Oddziału II Sztabu Naczelnego Wodza	261
104.	1939, 1 września, godz. 14.55, Julianów. Depesza dla ppłk. dypl. Jerzego Suzina z Oddziału III Sztabu Naczelnego Wodza podpisana przez szefa sztabu armii „Łódź” płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego	262
105.	1939, 1 września, godz. 18.15, Julianów. Meldunek sytuacyjny dowództwa armii „Łódź” do sztabu Naczelnego Wodza, l.148/54/III	262
106.	1939, 1 września, godz. 20.20, Julianów. Meldunek dowództwa armii „Łódź” do sztabu Naczelnego Wodza o położeniu armii na godz. 20.00, l.150/40/III.Op. Mapa 1:300 000	263
107.	1939, 1 września, godz. 23.45, Julianów. Meldunek sytuacyjny wieczorny dowódcy armii „Łódź” dla Sztabu Naczelnego Wodza, podpisany przez płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego, l.148/65/III.Op.	264
108.	1939, 1 września, godz. 4.49. Meldunek sytuacyjny dowództwa grupy płk. dypl. Jerzego Grobickiego	264
109.	1939, 1 września, godz. 5.00. Fonogram placówki granicznej nr 24 do sztabu armii „Łódź”	265
110.	1939, 1 września, godz. 9.25. Meldunek sytuacyjny dowódcy 10 DP dla dowódcy armii „Łódź”	265
111.	1939, 1 września, godz. 12.00. Meldunek sytuacyjny dowódcy 10 DP dla dowódcy armii „Łódź”	266
112.	1939, 1 września, godz. 14.50. Meldunek sytuacyjny dowódcy 10 DP dla dowódcy armii „Łódź”	267
113.	1939, 1 września, godz. 22.00. Meldunek sytuacyjny dowódcy 10 DP nadany przez szefa sztabu dywizji ppłk. dypl. Stefana Osikę	267
114.	1939, [1] września. Rozkaz operacyjny dowódcy grupy płk. dypl. Jerzego Grobickiego	268
115.	1939, 2 września, Julianów. Ogólny rozkaz operacyjny nr 3 dowódcy armii „Łódź”. Cz. I. l.149/75/III.Op.	269
116.	1939, 2 września. Sztab armii „Łódź”, Julianów. Oddział II. Komunikat informacyjny nr 69	271
117.	1939, 2 września, godz. 23.30, Julianów. Rozkaz operacyjny na dzień 3 września 1939 r. dowódcy lotnictwa armii „Łódź” płk. pil. Wacława Iwaskiewicza, l.19/4/op.	272
118.	1939, 2 września, Julianów. Dowództwo Lotnictwa armii „Łódź”, Komunikat informacyjny nr 3	273
119.	1939, 2 września, godz.1.20, Julianów. Telegram dowódcy lotnictwa armii „Łódź” płk. pil. Wacława Iwaskiewicza do dowódcy 10 Dywizji Piechoty (dowódca „Ryszard”)	274
120.	1939, 2 września, godz. 8.25, Julianów. Meldunek sytuacyjny dowództwa armii „Łódź” do Sztabu Naczelnego Wodza przekazany przez szefa sztabu płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego, l.149/5/III	275
121.	1939, 2 września, godz. 14.25, Julianów. Meldunek sytuacyjny dowództwa armii „Łódź” dla Oddziału III Sztabu NW, podpisany przez szefa sztabu armii płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego, l. 149/31/III.Op.	275
122.	1939, 2 września, godz. 19.15, Julianów. Meldunek sytuacyjny dowództwa armii „Łódź” dla Oddziału III Sztabu NW, podpisany przez szefa sztabu armii płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego, l. 149/67/III.Op.	275
123.	1939, 2 września, godz. 19.15, Julianów. Meldunek sytuacyjny dowództwa armii „Łódź” do Oddziału II Sztabu Naczelnego Wodza przekazany przez szefa sztabu płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego, l.149/5/III	276

124. 1939, 2 września, godz. 2.30, Julianów. Telegram dowództwa armii „Łódź” do ppłk. dypl. Andrzeja Mareckiego z Oddziału III Sztabu Naczelnego Wodza w sprawie braku rozkazów wyładowniczych dla 13 DP . . .	277
125. 1939, 2 września, godz. 14.20, Warszawa. Telegram kwatermistrza OK IV (Łódź) płk. dypl. Witolda Gierulewicza do naczelnego kwatermistrza płk. dypl. Józefa Wiatra w sprawie miejsc w 4 Szpitalu Okręgowym w Łodzi	277
126. 1939, 2 września, godz. 13.22. Meldunek sytuacyjny dowódcy 10 DP dla dowódcy armii „Łódź”	277
127. 1939, 2 września, godz. 21.55. Meldunek sytuacyjny dowódcy 10 DP gen. bryg. Franciszka Dindorf-Ankowicza	278
128. 1939, 3 września, godz. 0.15, Warszawa–Julianów. Rozmowa juzowa zastępcy szefa Sztabu Naczelnego Wodza płk. dypl. Józefa Jaklicza z szefem sztabu armii „Łódź” płk. dypl. Aleksandrem Pragłowskim	278
129. 1939, 3 września, około godz. 15.00 Łódź–Warszawa. Rozmowa juzowa między dowódcą armii „Łódź” a szefem Sztabu Naczelnego Wodza i Naczelnym Wodzem o położeniu operacyjnym na odcinku armii „Łódź”	279
130. 1939, 3 września, godz. 17.05, Warszawa. Depesza zastępcy szefa Sztabu Naczelnego Wodza płk. dypl. Józefa Jaklicza do dowódcy armii „Łódź”	280
131. 1939, 3 września, Łódź. Ogólny rozkaz operacyjny dowódcy armii „Łódź” nr 4 do obrony na linii Warty i Widawki.	281
132. 1939, 3 września. Rozkaz operacyjny nr 4 na dzień 4 września 1939 r. dowódcy lotnictwa armii „Łódź” płk. pil. Wacława Iwaszkiewicza, l.16/op.	282
133. 1939, 3 września, Dowództwo Lotnictwa armii „Łódź”, Komunikat informacyjny nr 4	283
134. 1939, 3 września, godz. 14.40, Julianów. Rozmowa szefa Oddziału III sztabu armii „Łódź” ppłk. dypl. Stanisława Rutkowskiego z kpt. Eugeniuszem Klebanem, oficerem sztabu płk. Jana Zientarskiego	284
135. 1939, 3 września, godz. 11.40. Meldunek o przebiegu wyładunku Kresowej Brygady Kawalerii	284
136. 1939, 3 września, godz. 23.45, leśniczówka 1 km na pfn. od m. Grabowiec. Ogólny rozkaz operacyjny dowódcy Grupy Operacyjnej, gen. bryg. Franciszka Dindorf-Ankowicza, do działań obronnych nad Wartą	284
137. 1939, 3 września, godz. 00.50. Fragmenty rozkazu operacyjnego dowódcy Kresowej Brygady Kawalerii płk. Stefana Hanka-Kuleszy jako potwierdzenie rozkazów ustnych	286
138. 1939, 3 września, godz. 23.34, leśniczówka 1 km na pfn. od m. Grabowiec. Rozkaz umocnień dowódcy 10 Dywizji Piechoty gen. bryg. Franciszka Dindorf-Ankowicza	287
139. 1939, 3 września, godz. 0.30, Warszawa–Julianów. Rozmowa juzowa ppłk. dypl. Jerzego Suzina z Oddziału III Sztabu Naczelnego Wodza z szefem sztabu armii „Łódź” płk. dypl. Aleksandrem Pragłowskim	288
140. 1939, 3 września, godz. 10.00, Julianów. Meldunek sytuacyjny dowódcy armii „Łódź”, podpisany przez szefa sztabu armii, l. 150/20/III.Op.	289
141. 1939, 3 września, godz. 10.23, Warszawa–Julianów. Rozmowa juzowa ppłk. dypl. Jerzego Suzina z Oddziału III Sztabu Naczelnego Wodza z mjr. dypl. Karolem Riedlem z Oddziału III sztabu armii „Łódź”	289
142. 1939, 3 września, godz. 11.45, Julianów. Meldunek sytuacyjny dowództwa armii „Łódź” dla sztabu Naczelnego Wodza przekazany przez szefa sztabu płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego, l.150/21/III.Op.	290
143. 1939, 3 września, godz. 12.30, Julianów. Meldunek sytuacyjny dowództwa armii „Łódź” dla sztabu Naczelnego Wodza przekazany przez szefa sztabu Armii płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego, l.150/15/III.Op.	290
144. 1939, 3 września, godz. 14.15, Julianów. Meldunek sytuacyjny dowództwa armii „Łódź” dla sztabu Naczelnego Wodza przekazany przez płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego i mjr. dypl. Jana Młoszewskiego mjr. dypl. Kazimierzowi Napieralskiemu z Oddziału III Sztabu NW	291

145. 1939, 3 września, godz. 20.00, Julianów. Meldunek sytuacyjny dowództwa armii „Łódź” dla sztabu Naczelnego Wodza przekazany przez płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego, l. 150/40/III.Op.	291
146. 1939, 3 września, godz. 20.00, Julianów. Meldunek sytuacyjny dowództwa armii „Łódź” dla Oddziału II Sztabu Naczelnego Wodza przekazany przez płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego, l. 959/II	292
147. 1939, 2 września, Kalisz. Ogólny rozkaz operacyjny dowódcy 25 Dywizji Piechoty do osłony na linii Proсны – fragment dotyczący współpracy z 10 DP. Cz. I., l.10/3 op.	293
148. 1939, [3] września. Rozmowa juzowa mjr. dypl. Wacława Zielonki z Oddziału III sztabu armii „Łódź” z oficerem łącznikowym Kresowej BK kpt. Piotrem Sąsiadkiem	294
149. 1939, 4 września, godz. 20.30, Julianów. Rozkaz dowódcy armii „Łódź” gen. dyw. Juliusza Rómmla dla dowódcy 10 dywizji piechoty, l. 151/26/III.Op	294
150. 1939, 4 września, Julianów. Dowództwo Lotnictwa armii „Łódź”, Komunikat informacyjny nr 5	295
151. 1939, 4 września, Julianów. Rozkaz operacyjny na dzień 5 września 1939 r. dowódcy lotnictwa armii „Łódź” płk. pil. Wacława Iwaszkiewicza, l. 23/op.	295
152. 1939, 4 września, godz. 5.26, Julianów. Rozkaz szefa sztabu armii „Łódź” płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego dla dowódcy lotnictwa „Ananasa”	297
153. 1939, 4 września, godz. 12.00. Zarządzenia szefa żandarmerii armii „Łódź” dla oficerów szefostwa i dowódcy plutonu konnego żandarmerii	297
154. 1939, 4 września, godz. 4.00, Julianów. Telefonogram – meldunek sytuacyjny dowództwa armii „Łódź” dla Oddziału II sztabu Naczelnego Wodza podpisany przez płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego	298
155. 1939, 4 września, godz. 10.00. Rozmowa telefoniczna szefa sztabu armii „Łódź” płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego z mjr. dypl. Kazimierzem Napieralskim z Oddziału III Sztabu Naczelnego Wodza	298
156. 1939, 4 września, 11.20, Julianów–Warszawa. Rozmowa juzowa szefa Oddziału III sztabu armii „Łódź” ppłk. dypl. Stanisława Rutkowskiego z ppłk. dypl. Jerzym Suzinem z Oddziału III Sztabu Naczelnego Wodza w sprawie położenia jednostek armii	299
157. 1939, 4 września, Julianów. Notatka – wiadomości uzyskane w ciągu dnia przez mjr. dypl. Karola Riedla z Oddziału III sztabu armii „Łódź”	300
158. 1939, 4 września, godz. 14.00, Julianów. Meldunek sytuacyjny dowództwa armii „Łódź”, l. 151/3/III Op. przekazany przez szefa Oddziału III ppłk. dypl. Stanisława Rutkowskiego	301
159. 1939, 4 września, godz. 20.40, Julianów. Meldunek informacyjny sztabu armii „Łódź” dla Oddziału II Sztabu NW, podpisany przez szefa sztabu armii płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego, l. 976/III	302
160. 1939, 4 września, godz. 21.00, Julianów. Meldunek sztabu armii „Łódź” dla Oddziału III Sztabu Naczelnego Wodza	302
161. 1939, 4 września, godz. 21.30, Warszawa–Julianów. Rozmowa juzowa ppłk. dypl. Jerzego Suzina z Oddziału III Sztabu Naczelnego Wodza z mjr. dypl. Karolem Riedlem ze sztabu armii „Łódź”	303
162. 1939, 4 września, godz. 22.40, Julianów. Telegram dowódcy armii „Łódź” gen. dyw. Juliusza Rómmla do Naczelnego Wodza marsz. Edwarda Śmigłego-Rydza, l. 151/30/III.Op.	304
163. 1939, [4 września]. Dowództwo armii „Łódź”, meldunek z rozpoznania lotniczego	304
164. 1939, [4] września, godz. 22.50 Meldunek sytuacyjny dowódcy 10 DP do dowódcy armii „Łódź”, podpisany przez szefa sztabu ppłk. dypl. Stefana Osikę	305
165. 1939, 4 września, godz. 18.50, Łódź. – Telegram dowódcy Okręgu Korpusu IV gen. bryg. Adama Korytowskiego zawierający meldunek sytuacyjny nr 184 oraz meldunek dodatkowy o nalotach i bombardowaniu w dniu 3 września 1939 r. dla Wydziału Bezpieczeństwa Departamentu Dowodzenia Ogólnego Ministerstwa Spraw Wojskowych	305

166.	1939, 5 września, 3.00. Telegram Sztabu NW do dowódcy armii „Łódź”	306
167.	1939, 5 września, godz. 11.45. Rozmowa juzowa Naczelnego Wodza z dowódcą armii „Łódź”	307
168.	1939, 5 września, godz. 16.45, Warszawa. Rozkaz Naczelnego Wodza dla dowódcy armii „Poznań” gen. dyw. Tadeusza Kutrzeby w sprawie interwencji na rzecz armii „Łódź”, l.3/5/III Op.	308
169.	1939, 5 września, godz. 19.00–20.00, Warszawa–Julianów. Rozmowa dalekopisowa Naczelnego Wodza z dowódcą armii „Łódź”	308
170.	1939, 5 września, godz. 21.00. Rozmowa juzowa między zastępcą szefa Oddziału III Sztabu NW płk. dypl. Tadeuszem Klimeckim i szefem Oddziału III sztabu armii „Poznań” ppłk. dypl. Feliksem Robakiewiczem	310
171.	1939, 5 września, godz. 22.45, Warszawa. Depesza Naczelnego Wodza marsz. Edwarda Śmigłego-Rydza do dowódcy armii „Łódź” w sprawie zgody na opuszczenie pozycji głównej, l.289/III	311
172.	1939, 5 września, godz. 23.00, Julianów. Rozkaz operacyjny nr 5 dowódcy armii „Łódź” do odwrotu z pozycji głównej	311
173.	1939, 5 września, godz. 7.00, Julianów. Meldunek sytuacyjny dowództwa armii „Łódź” dla Oddziału II Sztabu Naczelnego Wodza podpisany przez szefa sztabu armii płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego – stan na godz. 6.00	312
174.	1939, 5 września, godz. 7.30, Julianów. Meldunek szefa sztabu armii „Łódź” płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego dla Oddziału II Sztabu Naczelnego Wodza	313
175.	1939, 5 września, [około godz. 8.00], Warszawa–Julianów. Rozmowa juzowa kmdr. ppor. Józefa Boreyko z Oddziału III Sztabu Naczelnego Wodza z szefem sztabu armii „Łódź” płk. dypl. Aleksandrem Pragłowskim	313
176.	1939, 5 września, godz. 8.50, Julianów. Telegram dowódcy armii „Łódź” do sztabu Naczelnego Wodza	314
177.	1939, 5 września, godz. 9.10, Łódź. Telegram delegata naczelnego kwatermistrza – komendanta Bazy Łódzkiej gen. bryg. Adama Korytowskiego do naczelnego kwatermistrza płk. dypl. Józefa Wiatra, l.42/tj. Kwat.39/IX 1939	314
178.	1939, 5 września, godz. 10.22, Julianów. Telegram dowództwa armii „Łódź” do szefa Sztabu Naczelnego Wodza – meldunek sytuacyjny z godz. 6.00, l.152/10/III	314
179.	1939, 5 września, godz. 13.00, Julianów. Meldunek sytuacyjny szefa sztabu armii „Łódź” płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego dla Sztabu NW	315
180.	1939, 5 września, godz. 15.05, Łódź. – Meldunek o położeniu armii „Łódź” przekazany przez szefa sztabu armii płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego, l.152/32/III Op.	315
181.	1939, 5 września, godz. 16.50, Łódź. Meldunek sytuacyjny dowództwa armii „Łódź” podpisany przez szefa sztabu armii płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego	316
182.	1939, 5 września, godz. 18.15. Rozmowa dalekopisowa szefa sztabu armii płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego z mjr. dypl. Antonim Grudzińskim z Oddziału III Sztabu Naczelnego Wodza	316
183.	1939, 5 września, godz. 19.00. Meldunek informacyjny dowództwa armii „Łódź” dla Oddziału II Sztabu Naczelnego Wodza, podpisany przez szefa sztabu armii płk. dypl. Aleksandra Pragłowskiego	317
184.	1939, [5] września, Julianów. Wiadomości o nieprzyjacielu przed frontem armii „Łódź”	317
185.	1939, 6 września, [Mszczonów]. Rozkaz operacyjny nr 6 dowódcy armii „Łódź” do odwrotu na wschodni brzeg Wisły	318
186.	1939, 6 września, godz. 7.33, [Julianów]. Telegram – nota dowódcy łączności armii „Łódź” ppłk. Malinowskiego dla ppłk. dypl. Jerzego Suzina z Oddziału III Sztabu Naczelnego Wodza	319
187.	1939, 6 września, [około godz. 9.00, Mszczonów]. Fonogram sztabu armii „Łódź” do Sztabu Naczelnego Wodza	319

BOJE NAD WARTĄ

10 KANIOWSKA DP I KRESOWA BK W KAMPANII WRZEŚNIOWEJ

188. 1939, 7 września, godz. 8.00, las folwarku Grzegorzewice. Meldunek o położeniu dowódcy armii „Łódź” dla Naczelnego Wodza, l. 155/1/III.Op.	319
189. 1939, 7 września, Sępopchów. Rozkaz operacyjny dowódcy armii „Łódź” do przegrupowania Wielkich Jednostek na prawy brzeg Wisły	321
Aneks. Dokumenty 10 Dywizji Piechoty i 31 pSK dołączone do relacji mjr. Bolesława Raczkowskiego	322
190. 1939, 2 września, godz. 18.14. Rozkaz dowódcy „Ryszard”, podpisany przez dowódcę I batalionu 31 pp mjr. Bolesława Raczkowskiego (dowódca „Adolf”), dla dowódcy „Raj” w sprawie rozmieszczenia taboru	322
191. 1939, 3 września, godz. 21.20. Rozkaz szczególny dowódcy 10 DP (dowódca „Maria”), podpisany przez gen. bryg. Franciszka Dindorf-Ankowicza dla dowódcy I batalionu 31 pp mjr. Bolesława Raczkowskiego	322
192. 1939, [3 września]. Rozkazy dla dowódców plutonów ppor. rez. Władysława Sodolskiego i ppor. rez. Antoniego Jaraszkiwicza w sprawie wycofania dowodzonych przez nich placówek z przedpola na odcinek obrony stałej I batalionu 31 pSK	323
193. 1939, 4 września. Rozkaz dowódcy 10 Dywizji Piechoty gen. bryg. Franciszka Dindorf-Ankowicza dla dowódcy I batalionu 31 pSK mjr. Bolesława Raczkowskiego w sprawie obsadzenia pozycji „Woźniki”	323
194. 1939, 4 września. Rozkaz szczególny dowódcy 10 DP (dowódca „Maria”) dla dowódcy I batalionu 31 pSK, podpisany przez szefa sztabu 10 DP ppłk. dypl. Stefana Osikę, l. 111/op	323
195. 1939, 4 września. Rozkaz dowódcy 31 pp dla dowódcy I batalionu 31 pSK mjr. Bolesława Raczkowskiego na odwołanie biletu wizytowego ppłk. Wincentego Wnuka	324
196. 1939, 4 września, godz. 18.50. Meldunek sytuacyjny dowódcy 1 kompanii strzeleckiej 31 pSK kpt. Władysława Czyża dla dowódcy I batalionu 31 pSK	324
197. 1939, 11 września, godz. 11.30. Meldunek dowódcy 2 kompanii strzeleckiej 31 pSK kpt. Czesława Stępnia dla dowódcy I batalionu 31 pSK	325
Opracowania	327
Lucjan Zieliński: Działania 10 Kaniowskiej Dywizji Piechoty w boju granicznym i w obronie nad Wartą w wojnie obronnej 1939 roku	327
Roman Podbielski: Zarys historii działań bojowych 30 Pułku Strzelców Kaniowskich w kampanii wrześniowej	389
Witostaw Porczyński: Kronika działań Kresowej Brygady Kawalerii w kampanii wrześniowej 1939 roku	440
Reprodukcje szkiców i dokumentów	475
Zdjęcia	537
Bibliografia	589
Skorowidz nazwisk	599
Skorowidz nazw geograficznych	607